

УДК 339.13

Світовий ринок нафти: ключові характеристики та тенденції

Юр'єва П.Б.

кандидат економічних наук, доцент,
Університет державної фіскальної служби України

У статті визначено основні характеристики сучасного світового ринку нафти, які мають об'єктивний і суб'єктивний характер. Надано оцінку основним складникам світового ринку нафти (фізичному та фінансовому). Проаналізовано обсягові та структурні показники світового ринку нафти. Проведено сегментацію ринку за найбільшими видобувачами та споживачами нафти.

Ключові слова: нафта, нафтопродукти, світовий ринок нафти, фізичний складник світового ринку нафти, фінансовий складник світового ринку нафти.

Юр'єва П.Б. МИРОВОЙ РЫНОК НЕФТИ: КЛЮЧЕВЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ТЕНДЕНЦИИ

В статье определены основные характеристики современного мирового рынка нефти, которые имеют объективный и субъективный характер. Дана оценка основным составляющим мирового рынка нефти (физической и финансовой). Проанализированы объемные и структурные показатели мирового рынка нефти. Проведена сегментация рынка по крупнейшим добытчикам и потребителям нефти.

Ключевые слова: нефть, нефтепродукты, мировой рынок нефти, физическая составляющая мирового рынка нефти, финансовая составляющая мирового рынка нефти.

Iurieva P.B. WORLD OIL MARKET: MAINE CHARACTERISTICS AND TRENDS

The article defines the main characteristics of the modern world oil market, which are objective and subjective. The main components of the world oil market (physical and financial) are assessed. The volumes and structural indicators of the world oil market are analyzed. Conducted market segmentation for the largest oil producer and consumers.

Keywords: oil, petroleum products, world oil market, physical component of the world oil market, financial component of the world oil market.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нафта для сучасної цивілізації – це ключовий енергоресурс у технічній системі життєзабезпечення та глобальний товар у міжнародній торговельній системі. Сьогодні нафта як енергоносіє знаходиться на піку свого життєвого циклу, як товар вона володіє найвищим рівнем конкурентоспроможності на світових товарних ринках, а ціни на нафту є визначальним фактором розвитку глобальної економіки. Переоцінити її роль у житті сучасного суспільства вкрай складно. Нині без нафти неможливе успішне функціонування будь-якої галузі економіки та світового господарства у цілому. Тенденції та кон'юнктура світового ринку нафти безпосередньо впливають на світову економіку, визначають темпи її розвитку, сприяють економічному зростанню або спричиняють настання рецесії та багато в чому визначають курс економічного розвитку кожної окремої країни. Більше того, цей ринок перетворився у своєрідну політичну арену, домінування на якій дає змогу впливати на зовнішню політику багатьох держав. Таким

чином, питання про те, що собою являє сучасний світовий ринок нафти, які запаси цього енергетичного ресурсу та як формуються ціни на нафту, представляє одну з найважливіших проблем сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми становлення та розвитку світового ринку нафти тривалий час досліджувалися як західними, так і вітчизняними вченими, серед яких: М. Байков, І. Веремєнко, Г. Вигон, М. Вудфорд, Л. Гальчинський, Є. Голибард, О. Зорін, О. Когут, Д. Костенко, М. Кручіні, В. Мазуренко, Т. Малова, К. Маркевич, П. Невз, У. Ніконенко, В. Омельченко, Н. Пилипів, І. Пятничук, Г. Рябцев, Ю. Сапронов, Т. Салашенко, Т. Стоукс, Б. Тіппі, Г. Феденко, М. Хукер, О. Шапран, Т. Щетілова, В. Шпілевський та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на активізацію глобалізаційних трансформаційних процесів, що відбуваються у світі, стрімке збільшення споживання нафти, передусім за рахунок країн, що розвиваються, виснаження запасів дешевої нафти, збільшення вартості

нафтогазових проектів, нестабільність цін на нафту виникає необхідність у вивченні новітніх тенденцій розвитку світового ринку нафти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення основних характеристик сучасного світового ринку нафти та оцінка тенденцій його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний світовий ринок нафти (нафтовий ринок, ринок нафтопродуктів) являє собою глобальний економічний простір виробництва та торгівлі виробників та споживачів нафти та нафтопродуктів продуктів та тісно зрощених взаємовідносин між ними з приводу купівлі-продажу на підставі міжнародного попиту та пропозиції, а також страхування ризиків через похідні фінансові інструменти.

У міжнародних товарних класифікаторах товарна група «Нафта та нафтопродукти» включає сиру нафту та продукти її переробки. Останні виходячи з їх призначення, фізико-хімічних властивостей, ступеня очищення, а також вмісту в них сірки включають: моторне та енергетичне паливо, нафтові мастила, вуглецеві та в'язучі матеріали, нафтохімічну сировину, нафтопродукти спеціального призначення [1].

Світовий ринок нафти є конгломератом зрощених взаємовідносин агентів (учасників), які отримують вигоду від купівлі-продажу, забезпечення проведення товарних угод та страхування ризиків зміни цін. Отже, учасниками світового ринку нафти є: виробники та споживачі нафти та нафтопродуктів, хеджери, агрегатори, енергетичні брокери, енергетичні дилери (маркетери) [2].

Детальний аналіз позицій учасників світового ринку нафти дає змогу стверджувати, що вони становлять доволі неоднорідну масу і містять три основні групи:

1) великі нафтові компанії, так звані «сім сестер». Якщо у 40–70-ті роки ХХ ст. до них належали British Petroleum, Exxon, Gulf Oil, Exxon, Royal Dutch Shell, Chevron, то у ХХІ ст. це: CNPC, «Газпром», «Національна іранська нафтова компанія», Petrobras, PDVSA, Petronas, Saudi Aramco;

2) незалежні нафтові компанії, які не належать до міжнародного нафтового картелю «сім сестер»;

3) нафтові трейдери (Fibro, Marc Rich).

Суб'єктна структура світового ринку нафти відрізняється від структури суб'єктів ринку товарів первинного попиту. До таких відмінностей слід віднести таке:

1) продавці та покупці світового ринку нафти є більші за своїми розмірами за продавців і покупців на ринку товарів первинного попиту;

2) суб'єкти світового ринку нафти є найчастіше монополістами та олігополістами;

3) продавці та покупці на ринку одного і того ж виду (марки) нафти та нафтопродуктів досить часто знаходяться у тісних відносинах інтеграції.

Як і будь-який інший товарний ринок, світовий ринок нафти має два складники – фізичний та фінансовий. Фізичний складник світового ринку нафти – це запаси, видобуток, споживання та основні потоки експорту.

Нафта належить до категорії об'єктивно вичерпуваних і не відновних мінерально-сировинних ресурсів. Існує значний ступінь невизначеності щодо наявних геологічних запасів нафти у світі, а також її кількості, які можуть бути реально вилучені з надр Землі. У науковій літературі геологічні запаси визначаються двома термінами. У західній літературі прийнято вживати термін «достовірні запаси», який визначає виявлені геологічні запаси, видобуток яких є економічно доцільним. У країнах пострадянського простору використовується термін «розвідані запаси», що не враховує економічний складник [3].

Світові запаси нафти сьогодні представлені понад 600 нафтогазоносними басейнами, у 450 з яких ведеться промисловий видобуток. Особливе економічне значення мають нафтові родовища-гіганти із запасами понад 500 млн т і навіть понад 1 млрд т у кожному. Таких унікальних родовищ у світі близько 50, і вони, звісно, розташовані в країнах-лідерах. Найбільшими у світі нафтовими родовищами є Чиконтепек – 22,1 млрд т (Мексика), Аль-Гавар – 20 млрд т (Саудівська Аравія), Великий Бурган – 13 млрд т (Кувейт), Кариока Сугар Лоаф – 11 млрд т (Бразилія), Шельф Болівар – 8,3 млрд т (Венесуела), Верхній Закум – 8,2 млрд т (ОАЕ), Самотлорское – 7,1 млрд т (Росія), Північний/Південний Парс – 7 млрд т (Іран, Катар), Кашаган – 6,4 млрд т (Казахстан), Дацин – 6,3 млрд т (Китай) [4]. За оцінками експертів, світових запасів нафти, за песимістичним сценарієм, вистачить на термін від 30 до 50 років, оптимістичний сценарій дає термін 100 і більше років, а якщо НТП створить доступні і недорогі технології, які дадуть змогу видобувати нафту з великих океанських глибин, то багато аналітиків вважають, що людство буде забезпечене нафтою на кілька століть [5].

За даними компанії British Petroleum, глобальні доведені запаси нафти в 2016 р. становили 1 707 млрд барелів, яких достатньо людству на 50,6 років за умови збереження обсягів світового виробництва на рівні 2016 р. (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, на тлі загального збільшення обсягів запасів нафти в низці країн спостерігається їх скорочення, а саме в Аргентині, Данії, Румунії, Тринідаді і Тобаго, Сполученому Королівстві, Брунеї, Індонезії, й особливо різке в Тунісі (80%) та Мексиці (83%). Натомість максимальне зростання запасів нафти спостерігається у Венесуелі – 1440,6 % й особливо у Таїланді – 100000%.

Світові запаси нафти зосереджені у трьох регіонах: Близькосхідному, Південному та Центральноамериканському, Північноамериканському (табл. 2). Причому практично половина всіх запасів нафти припадає на Близькосхідний регіон. Саме у цьому регіоні розташовані основні країни – члени ОПЕК. Тут слід підкреслити, що ОПЕК контролює у середньому 70% усіх нафтових родовищ світу. Трійку лідерів по запасах нафти становлять Венесуела, Саудівська Аравія та Канада (табл. 2).

Наявність такої сегментації у разі виникнення кризи в тій чи іншій країні – продуценті нафти або провінції здатна створювати серйозні локальні дефіцити цієї сировини, а отже, і продуктів її переробки та коливання у цінах на нафтопродукти, що, своєю чергою, призводить до дестабілізації ринків нафти та нафтопродуктів та загострює соціально-політичне становище в тих чи інших країнах.

В умовах, коли попит на нафту постійно зростає, географія її видобутку у світі визначається фактичною наявністю, масштабами та якістю нафтових родовищ у різних регіонах, а також наявністю видобувних потужностей та транспортної інфраструктури. Сьогодні видобуток нафти у світі досяг майже 92 150 тис барелів на день, що на 46% більше, ніж у 1980 р. (табл. 3). Серед країн, які активно здійснюють видобуток нафти, слід назвати Бразилію (приріст – 1 287%), Данію (2 261%) та Анголу (1 101%). Водночас низка країн скоротила видобуток нафтосировини: Перу, Тринідад і Тобаго, Румунія, Сполучене королівство, Туніс, Австралія, Бруней, Індонезія. І особливо вражаючий спад видобутку спостерігається у Сирії (на 86%) та Лівії (на 78%), і це за абсолютного зростання запасів нафти.

Видобуток нафти на 60% забезпечується країнами Північної Америки, Латинської Аме-

рики та Близького Сходу. Причому країни ОПЕК контролюють у середньому 42% видобутку (табл. 4). Лідером із-поміж цих країн є Саудівська Аравія, проте протягом останніх років активно зростає видобуток нафти на теренах Китаю, хоча більш значні поклади фіксуються у Венесуелі, ніж у Китаї. Серед основних гравців продуцентів нафти слід відзначити з першою сходинкою США та Російську Федерацію – з третьою (табл. 4).

Споживання нафти неухильно розширюється у зв'язку з подальшим розвитком світової економіки. Проте останнім часом спостерігається скорочення споживання сирової нафти значною частиною країнами ЄС унаслідок переорієнтації на альтернативні джерела енергії (табл. 5).

Аналізуючи споживання нафти, слід зазначити, що найбільші країни – продуценти цього традиційного паливно-енергетичного ресурсу, не є найбільшими споживачами, що вказує на біполярність світового ринку нафти з певними полюсами попиту та пропозиції. Лідерами за споживанням нафти виступають країни ЄС, Азіатсько-Тихоокеанського регіону та Північної Америки. У розрізі країн світу основним споживачем нафти є США, хоча її частка зменшилася. В Європі основними країнами-споживачами є Німеччина, Франція, Іспанія. В АТР – Китай. Слід зауважити, що споживання нафти все більше зміщується у бік країн, що розвиваються. Основним чинником зростання споживання у цих країнах є експансія автомобільної галузі в Китаї, Індії та на Близькому Сході (табл. 6).

Також слід зауважити, що основні центри споживання та видобутку нафти географічно не збігаються, оскільки майже всі промислово розвинені країни, будучи головними споживачами нафти, не мають достатніх геологічних запасів за винятком Сполученого Королівства та Норвегії.

Ринок нафти є глобальним з огляду на відносну простоту і дешевизну транспортування даного енергоносія. Територіальний розрив між найважливішими районами видобутку та переробки нафти зумовлює величезні масштаби міжнародної торгівлі. Так, за 1980–2016 рр. обсяги експорту нафти зросли за всіма регіонами світу, крім Північної Африки. Серед країн світу скоротила обсяги вивозу нафти лише Саудівська Аравія (табл. 7).

Головними районами вивозу нафти виступають країни Перської затоки (Саудівська Аравія, Іран, Ірак, Кувейт та ін.), а також Російська

Геологічні запаси нафти, тис млрд барелів

Основні країни та регіони	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2016	Зміна 2016 р. / 1980 р.
США	36,5	36,4	33,8	29,8	30,4	29,9	35,0	48,0	131,4
Канада	39,5	40,9	40,3	48,4	181,5	180,0	174,8	171,5	433,9
Мексика	47,2	55,6	51,3	48,8	20,2	13,7	11,7	8,0	16,9
Разом Північна Америка	123,3	132,9	125,4	126,9	232,1	223,6	221,5	227,5	184,5
Аргентина	2,5	2,2	1,6	2,4	3,0	2,2	2,5	2,4	97,5
Бразилія	1,3	2,2	4,5	6,2	8,5	11,8	14,2	12,6	958,6
Еквадор	1,0	1,1	1,4	3,4	4,6	4,9	6,2	8,0	821,4
Тринідад і Тобаго	0,6	0,6	0,6	0,7	0,9	0,8	0,8	0,2	42,6
Венесуела	19,5	54,5	60,1	66,3	76,8	80,0	296,5	300,9	1540,6
Разом Південна та Центральна Америка	26,7	62,9	71,5	83,7	97,9	103,6	324,2	327,9	1226,0
Данія	0,4	0,4	0,6	0,9	1,1	1,3	0,9	0,4	97,8
Казахстан	-	-	-	5,3	5,4	9,0	30,0	30,0	-
Норвегія	4,0	5,9	8,6	10,8	11,4	9,7	6,8	7,6	192,3
Румунія	1,1	1,4	1,5	1,0	1,2	0,5	0,6	0,6	55,0
Російська Федерація	-	-	-	113,6	112,1	104,4	105,8	109,5	-
Сполучене Королівство	8,4	5,6	4,0	4,5	4,7	3,9	2,8	2,5	30,1
Разом Європа і Азія	83,6	79,3	75,9	141,2	141,1	139,5	157,9	161,5	193,2
Іран	58,3	59,0	92,8	93,7	99,5	137,5	151,2	158,4	271,7
Ірак	30,0	65,0	100,0	100,0	112,5	115,0	115,0	153,0	510,0
Кувейт	67,9	92,5	97,0	96,5	96,5	101,5	101,5	101,5	149,4
Саудівська Аравія	168,0	171,5	260,3	261,5	262,8	264,2	264,5	266,5	158,6
ОАЕ	30,4	33,0	98,1	98,1	97,8	97,8	97,8	97,8	321,6
Разом Близький Схід	362,4	431,7	659,6	663,3	696,7	755,5	765,9	813,5	224,5
Алжир	8,2	8,8	9,2	10,0	11,3	12,3	12,2	12,2	148,8
Ангола	1,4	2,0	1,6	3,1	6,0	9,0	9,5	11,6	841,2
Лівія	20,3	21,3	22,8	29,5	36,0	41,5	47,1	48,4	237,9
Нігерія	16,7	16,6	17,1	20,8	29,0	36,2	37,2	37,1	221,9
Туніс	2,2	1,8	1,7	0,4	0,4	0,6	0,4	0,4	19,5
Разом Африка	53,4	57,0	58,7	72,0	93,0	111,3	125,0	128,0	239,5
Австралія	2,1	2,5	3,2	3,8	4,9	3,7	3,8	4,0	187,7
Бруней	1,3	1,4	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	85,0
Китай	13,4	17,1	16,0	16,4	15,2	15,6	23,2	25,7	192,1
Індія	2,8	3,8	5,6	5,5	5,3	5,9	5,8	4,7	169,6
Індонезія	11,6	9,2	5,4	5,0	5,1	4,2	4,2	3,3	28,5
Таїланд	0,0004	0,1	0,3	0,3	0,5	0,5	0,4	0,4	100000
Разом АТР	33,9	38,7	36,3	39,1	40,1	40,8	47,9	48,4	142,6
Разом у світі	683,4	802,6	1027,5	1126,2	1300,9	1374,4	1642,4	1706,7	249,7
у т. ч.:									
ОЕСР	141,0	150,2	144,5	149,2	256,2	244,0	237,9	244,0	173,0
Країни ОПЕК	425,4	529,8	763,4	786,6	849,7	927,8	1163,3	1220,5	286,9
ЄС	11,8	9,6	8,2	8,3	8,7	7,0	6,0	5,1	42,9
СНД	-	-	-	121,5	120,5	122,2	144,5	148,2	-

Джерело: розраховано та складено автором за даними [6]

Таблиця 2

Структура запасів нафти, %

Основні країни та регіони	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2016	Зміна 2016 р. / 1980 р.
США	5,3	4,5	3,3	2,6	2,3	2,2	2,1	2,8	-2,5
Канада	5,8	5,1	3,9	4,3	14,0	13,1	10,6	10,0	4,3
Разом Північна Америка	18,0	16,6	12,2	11,3	17,8	16,3	13,5	13,3	-4,7
Венесуела	2,9	6,8	5,8	5,9	5,9	5,8	18,1	17,6	14,8
Разом Південна та Центральна Америка	3,9	7,8	7,0	7,4	7,5	7,5	19,7	19,2	15,3
Російська Федерація	-	-	-	-	8,6	7,6	6,4	6,4	-
Разом Європа і Азія	12,2	9,9	7,4	12,5	10,8	10,1	9,6	9,5	-2,8
Іран	8,5	7,4	9,0	8,3	7,7	10,0	9,2	9,3	0,8
Ірак	4,4	8,1	9,7	8,9	8,6	8,4	7,0	9,0	4,6
Саудівська Аравія	24,6	21,4	25,3	23,2	20,2	19,2	16,1	15,6	-9,0
Разом Близький Схід	53,0	53,8	64,2	58,9	53,6	55,0	46,6	47,7	-5,4
Лівія	3,0	2,7	2,2	2,6	2,8	3,0	2,9	2,8	-0,1
Нігерія	2,4	2,1	1,7	1,8	2,2	2,6	2,3	2,2	-0,3
Разом Африка	7,8	7,1	5,7	6,4	7,2	8,1	7,6	7,5	-0,3
Китай	2,0	2,1	1,6	1,5	1,2	1,1	1,4	1,5	-0,5
Разом АТР	5,0	4,8	3,5	3,5	3,1	3,0	2,9	2,8	-2,1
ОЕСР	20,6	18,7	14,1	13,3	19,7	17,8	14,5	14,3	-6,3
Країни ОПЕК	62,2	66,0	74,3	69,8	65,3	67,5	70,8	71,5	9,3
ЄС	1,7	1,2	0,8	0,7	0,7	0,5	0,4	0,3	-1,4
СНД	0,0	0,0	0,0	10,8	9,3	8,9	8,8	8,7	8,7

Джерело: розраховано та складено автором за даними [6]

Таблиця 3

Обсяги видобутку нафти, тис млрд барелів на день

Основні країни та регіони	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2016	Зміна, 2016 р. / 1980 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
США	10170	10580	8914	8322	7732	6900	7549	12354	121,5
Канада	1764	1813	1968	2402	2703	3041	3332	4460	252,8
Мексика	2129	2912	2941	3055	3456	3766	2959	2456	115,3
Разом Північна Америка	14063	15305	13823	13779	13891	13706	13841	19270	137,0
Бразилія	188	561	651	715	1276	1706	2137	2605	1387,2
Колумбія	131	183	446	591	687	526	786	924	705,3
Перу	196	189	130	123	100	112	158	135	68,9
Тринідад і Тобаго	212	176	150	142	143	170	145	96	45,5
Венесуела	2228	1744	2244	2959	3112	3302	2842	2410	108,2
Разом Південна та Центральна Америка	3747	3721	4507	5779	6696	7341	7404	7474	199,5
Данія	6	60	121	186	363	380	249	142	2361,6
Казахстан	-	485	571	450	740	1295	1676	1672	-
Норвегія	528	823	1716	2903	3346	2961	2136	1995	377,8
Румунія	250	236	169	145	132	114	90	79	31,7
Російська Федерація	-	10863	10342	6236	6584	9598	10367	11227	-
Сполучене Королівство	1676	2695	1933	2769	2696	1834	1356	1013	60,4
Разом Європа і Азія	15096	16436	16074	13811	14989	17516	17694	17716	117,4
Іран	1479	2205	3270	3744	3852	4218	4417	4600	311,0

Закінчення таблиці 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ірак	2658	1425	2149	530	2613	1833	2490	4465	168,0
Кувейт	1757	1127	964	2130	2244	2668	2560	3151	179,4
Саудівська Аравія	10270	3601	7105	9092	9470	10931	10075	12349	120,2
Сирія	158	159	407	596	573	448	385	25	15,8
ОАЕ	1745	1260	2283	2401	2660	2919	2895	4073	233,4
Разом Близький Схід	18882	10645	17540	20226	23717	25549	25822	31789	168,4
Ангола	150	232	475	633	746	1282	1863	1807	1201,3
Лівія	1862	1025	1424	1439	1475	1745	1658	426	22,9
Нігерія	2059	1499	1870	1998	2155	2527	2471	2053	99,7
Туніс	118	114	101	97	84	80	85	63	53,4
Разом Африка	6225	5433	6731	7118	7771	9816	10065	7892	126,8
Австралія	460	655	647	579	806	570	548	359	78,0
Бруней	240	168	152	175	193	206	172	121	50,4
Китай	2122	2508	2778	2993	3257	3642	4077	3999	188,5
Індія	193	627	715	774	726	737	882	856	442,5
Індонезія	1577	1342	1539	1578	1456	1096	1003	881	55,9
Малайзія	276	445	622	704	722	757	717	705	255,3
Разом АТР	4945	5916	6710	7270	7869	7981	8426	8010	162,0
Разом у світі	62958	57456	65384	67983	74934	81908	83251	92150	146,4
ОЕСР	17187	20119	18844	20758	21536	19883	18527	23122	134,5
Країни ОПЕК	26028	15871	23857	27109	31131	35101	35086	39358	151,2
ЄС	2285	3445	2722	3551	3546	2702	1981	1488	65,1
СНД	-	12007	11519	7258	8021	11794	13496	14141	-

Джерело: розраховано та складено автором за даними [6]

Таблиця 4

Структура видобутку нафти, %

Основні країни та регіони	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2016	Зміна, 2016 р. / 1980 р.
США	16,2	18,4	13,6	12,2	10,3	8,4	9,1	13,4	-2,7
Разом Північна Америка	22,3	26,6	21,1	20,3	18,5	16,7	16,6	20,9	-1,4
Бразилія	0,3	1,0	1,0	1,1	1,7	2,1	2,6	2,8	2,5
Венесуела	3,5	3,0	3,4	4,4	4,2	4,0	3,4	2,6	-0,9
Разом Південна та Центральна Америка	6,0	6,5	6,9	8,5	8,9	9,0	8,9	8,1	2,2
Російська Федерація	-	18,9	15,8	9,2	8,8	11,7	12,5	12,2	-
Разом Європа і Азія	24,0	28,6	24,6	20,3	20,0	21,4	21,3	19,2	-4,8
Саудівська Аравія	16,3	6,3	10,9	13,4	12,6	13,3	12,1	13,4	-2,9
Разом Близький Схід	30,0	18,5	26,8	29,8	31,7	31,2	31,0	34,5	4,5
Нігерія	3,3	2,6	2,9	2,9	2,9	3,1	3,0	2,2	-1,0
Разом Африка	9,9	9,5	10,3	10,5	10,4	12,0	12,1	8,6	-1,3
Китай	3,4	4,4	4,2	4,4	4,3	4,4	4,9	4,3	1,0
Разом АТР	7,9	10,3	10,3	10,7	10,5	9,7	10,1	8,7	0,8
ОЕСР	27,3	35,0	28,8	30,5	28,7	24,3	22,3	25,1	-2,2
Країни ОПЕК	41,3	27,6	36,5	39,9	41,5	42,9	42,1	42,7	1,4
ЄС	3,6	6,0	4,2	5,2	4,7	3,3	2,4	1,6	-2,0
СНД	0,0	20,9	17,6	10,7	10,7	14,4	16,2	15,3	15,3

Джерело: розраховано та складено автором за даними [6]

Таблиця 5

Обсяги споживання нафти, тис млрд барелів на день

Основні країни та регіони	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2016	Зміна, 2016 р. / 1980 р.
США	17062	15726	16988	17725	19701	20802	19180	19631	115,1
Канада	1898	1556	1747	1848	2043	2278	2305	2343	123,5
Мексика	1048	1345	1580	1690	1965	2030	2014	1869	178,4
Разом Північна Америка	20008	18627	20316	21263	23709	25110	23499	23843	119,2
Бразилія	1125	1188	1417	1773	2029	2123	2721	3018	268,2
Венесуела	423	418	428	484	510	606	725	611	144,4
Разом Південна та Центральна Америка	3538	3323	3735	4462	4997	5373	6424	6976	197,2
Бельгія	506	400	487	575	639	687	678	675	133,5
Франція	2220	1769	1895	1879	1994	1946	1763	1602	72,1
Німеччина	3014	2643	2685	2860	2746	2592	2445	2394	79,4
Італія	1929	1726	1924	1972	1928	1798	1532	1232	63,9
Нідерланди	780	622	758	809	882	1039	977	851	109,2
Російська Федерація	-	4944	5042	3058	2540	2647	2878	3203	-
Іспанія	1043	914	972	1176	1420	1593	1446	1268	121,6
Туреччина	306	359	476	606	667	658	694	886	289,1
Сполучене Королівство	1649	1616	1751	1766	1713	1828	1623	1597	96,8
Разом Європа і Азія	23983	22147	23143	19696	19443	20229	19244	18793	78,4
Іран	591	918	1069	1313	1455	1699	1817	1848	312,5
ОАЕ	99	172	300	400	381	502	643	987	994,1
Разом Близький Схід	1994	3044	3599	4525	5161	6510	8102	9431	473,0
Єгипет	257	406	465	463	552	617	766	853	332,6
Південна Африка	248	296	349	418	456	518	539	560	225,4
Разом Африка	1422	1723	1985	2185	2465	2900	3483	3937	276,7
Китай	1707	1807	2297	3342	4697	6900	9436	12381	725,4
Індія	643	896	1211	1579	2259	2606	3319	4489	697,8
Індонезія	395	468	653	865	1139	1303	1411	1615	408,5
Японія	4905	4428	5240	5771	5542	5354	4442	4037	82,3
Південна Корея	476	537	1041	2017	2260	2312	2370	2763	580,6
Разом АТР	10490	10558	13872	18200	21171	24556	27969	33577	320,1
Разом у світі	61436	59421	66650	70332	76946	84678	88722	96558	157,2
ОЕСР	41040	37528	41738	45137	48312	50043	46596	46217	112,6
ЄС	14535	12986	13879	14223	14661	15156	13942	12942	89,0
СНД	-	7906	7974	4256	3473	3649	3835	4223	-

Джерело: розраховано та складено автором за даними [6]

Федерація. Причому в районі Перської затоки лідером з експорту є Саудівська Аравія, хоча частка її участі в міжнародній торгівлі суттєво зменшилася – на 16,6%. Зауважимо, що основні напрями експортних потоків нафти виглядають так:

- 1) Перська затока – Японія, Південна Корея;
- 2) Перська затока – Західна Європа;
- 3) Перська затока – США;
- 4) Південно-Східна Азія – Японія;
- 5) Карибський басейн – США;
- 6) Північна Африка – Західна Європа;

Структура споживання нафти, %

Основні країни та регіони	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2016	Зміна, 2016 р. / 1980 р.
США	27,8	26,5	25,5	25,2	25,6	24,6	21,6	20,3	-7,4
Разом Північна Америка	32,6	31,3	30,5	30,2	30,8	29,7	26,5	24,7	-7,9
Бразилія	1,8	2,0	2,1	2,5	2,6	2,5	3,1	3,1	1,3
Разом Південна та Центральна Америка	5,8	5,6	5,6	6,3	6,5	6,3	7,2	7,2	1,5
Німеччина	4,9	4,4	4,0	4,1	3,6	3,1	2,8	2,5	-2,4
Російська Федерація	-	8,3	7,6	4,3	3,3	3,1	3,2	3,3	-
Сполучене Королівство	2,7	2,7	2,6	2,5	2,2	2,2	1,8	1,7	-1,0
Разом Європа і Азія	39,0	37,3	34,7	28,0	25,3	23,9	21,7	19,5	-19,6
Іран	1,0	1,5	1,6	1,9	1,9	2,0	2,0	1,9	1,0
Разом Близький Схід	3,2	5,1	5,4	6,4	6,7	7,7	9,1	9,8	6,5
Єгипет	0,4	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,9	0,9	0,5
Південна Африка	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,2
Разом Африка	2,3	2,9	3,0	3,1	3,2	3,4	3,9	4,1	1,8
Китай	2,8	3,0	3,4	4,8	6,1	8,1	10,6	12,8	10,0
Індія	1,0	1,5	1,8	2,2	2,9	3,1	3,7	4,6	3,6
Разом АТР	17,1	17,8	20,8	25,9	27,5	29,0	31,5	34,8	17,7
ОЕСР	66,8	63,2	62,6	64,2	62,8	59,1	52,5	47,9	-18,9
ЄС	23,7	21,9	20,8	20,2	19,1	17,9	15,7	13,4	-10,3
СНД	-	13,3	12,0	6,1	4,5	4,3	4,3	4,4	-

Джерело: розраховано та складено автором за даними [6]

7) Західна Африка – Західна Європа;

8) Західна Африка – США;

9) Російська Федерація – Західна Європа та СНД.

Другим складником світового ринку нафти є фінансовий, який включає механізми здійснення угод та зниження ризиків. Для світового ринку нафти характерне використання різноманітних контрактів, як строкових, так і безстрокових, із різним ступенем ризику, зокрема спотові угоди (готівкові або касові), форвардні контракти, ф'ючерсні контракти, свопи, спреди та опціони. Всі ці контракти є загальновідомими для більшості товарних і фінансового ринків та дають змогу побудувати складні стратегії, які, своєю чергою, дають можливість комплексно страхувати ризик як продавця, так і покупця. Базовим контрактом на світовому ринку нафти є спотові угоди, які передбачають поставку та оплату негайно. Більш гнучким інструментом в умовах дерегульованого ринку є опціон. Останній дає право вступу в торговельну угоду на заздалегідь погоджених умовах. Предметом опціонної угоди може виступати нафта як товар, а також ф'ючерс на нафту чи портфель контрактів на нафту, такий як своп.

У ролі місця торгівлі нафтою та нафтопродуктами виступають торговельні площадки (або біржі) по всьому світу, серед яких основними є The International Petroleum Exchange (IPE), New York Mercantile Exchange (NYMEX), The Nordic Power Exchange (Nord Pol), Amsterdam Power Exchange (APX), Санкт-Петербурзька міжнародна товарно-сировинна біржа (СПБМТСБ). Феноменом останнього десятиліття в організаційних формах торгівлі товарами стало створення Електронних комунікаційних мереж (ECN – Electronic Communication Network), які створюються брокерами для виконання замовлень клієнтів. ECN зв'язують провідних брокерів та окремих трейдерів між собою для того, щоб вони могли здійснювати торгівлю нафтою напряму, поза біржові механізми посередників.

Висновки з цього дослідження. Підводячи підсумок, слід зазначити, що світовий ринок нафти – це глобальний ринок, який перебуває у стані глибоких змін, які прямо пропорційно позначаються на поточних та перспективних можливостях світового виробництва та споживання нафти та нафтопродуктів. Серед основних тенденцій

Таблиця 7

Обсяги та структура експорту нафти

Основні країни та регіони	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2016	Зміна, 2016 р. / 1980 р.
тис. барель на день									
США	555	780	889	949	890	1129	2154	4723	850,9
Канада	445	685	955	1401	1703	2201	2599	3906	877,8
Мексика	875	1580	1387	1422	1814	2065	1539	1400	160,0
Південна та Центральна Америка	3010	1985	2367	2797	3079	3528	3568	4170	138,5
Європа	-	-	-	1453	2069	2231	1949	3110	-
Російська Федерація	-	-	-	3468	4198	6878	7397	8634	-
Інші країни СНД	-	-	-	96	561	1118	1944	1817	-
СРСР та Центральна Європа	2040	2549	2659	-	-	-	-	-	-
Саудівська Аравія	9630	2674	5806	7612	7461	8594	7595	8526	88,5
Близький Схід (окрім Саудівської Аравії)	8155	6820	8713	9496	11826	11879	11976	14992	183,8
Північна Африка	2820	2415	2604	2699	2733	3076	2878	1683	59,7
Східна Африка	2475	1765	2248	2736	3311	4408	4755	4486	181,3
Азіатсько-Тихоокеанський регіон (окрім Японії)	2099	2339	2203	3470	3832	4429	6226	7514	358,0
Решта країн світу	495	1050	1938	991	945	1543	653	493	99,7
Разом світ	32599	24642	31769	38591	44422	53079	55234	65454	200,8
%									
США	1,7	3,2	2,8	2,5	2,0	2,1	3,9	7,2	5,5
Канада	1,4	2,8	3,0	3,6	3,8	4,1	4,7	6,0	4,6
Мексика	2,7	6,4	4,4	3,7	4,1	3,9	2,8	2,1	-0,5
Південна та Центральна Америка	9,2	8,1	7,5	7,2	6,9	6,6	6,5	6,4	-2,9
Європа	-	-	-	3,8	4,7	4,2	3,5	4,8	-
Російська Федерація	-	-	-	9,0	9,5	13,0	13,4	13,2	-
Інші країни СНД	-	-	-	0,2	1,3	2,1	3,5	2,8	-
СРСР та Центральна Європа	6,3	10,3	8,4	-	-	-	-	-	-
Саудівська Аравія	29,5	10,9	18,3	19,7	16,8	16,2	13,8	13,0	-16,5
Близький Схід (окрім Саудівської Аравії)	25,0	27,7	27,4	24,6	26,6	22,4	21,7	22,9	-2,1
Північна Африка	8,7	9,8	8,2	7,0	6,2	5,8	5,2	2,6	-6,1
Східна Африка	7,6	7,2	7,1	7,1	7,5	8,3	8,6	6,9	-0,7
АТР (окрім Японії)	6,4	9,5	6,9	9,0	8,6	8,3	11,3	11,5	5,0
Решта країн світу	1,5	4,3	6,1	2,6	2,1	2,9	1,2	0,8	-0,8

Джерело: розраховано та складено автором за даними [6]

розвитку світового ринку нафти слід назвати: суттєве збільшення доведених запасів нафти; різке збільшення обсягів видобутку нафти; підвищення попиту на нафту з боку країн, що розвиваються; перевищення обся-

гів споживання нафти над її видобутком. Це призвело до зміни механізму формування світових цін на нафту, суттєвому посиленню волатильності та невизначеності цінових очікувань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Світовий ринок нафтопродуктів: тенденції розвитку і перспективи для України / С.В. Волошина, Л.Д. Костакова, Н.І. Логвиненко. Ефективна економіка. 2017. № 12. URL: www.economy.nayka.com.ua (дата звернення: 20.03.2017). Назва з екрана.
2. Мировой нефтегазовый рынок: инновационные тенденции / Под ред. В.В. Бушуева, Е.А. Телигиной, Ю.К. Шафраника. М.: Энергия, 2008. 358 с.
3. Кратт О.А., Кірнос І.О. Світовий ринок нафти: вибір інструментарію пізнання. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. 2009. Вип. 37–2. С. 89–93.
4. Топ 10 найбільших родовищ нафти. URL: <http://dobri-porady.pp.ua/2926-top-10-nayblshih-rodovisch-nafti.html> (дата звернення: 20.03.2017). Назва з екрана.
5. Каковы запасы нефти и на сколько лет ее хватит? URL: <https://neftok.ru/raznoe/zapasy-nefti.html> (дата обращения: 20.03.2017). Название с экрана.
6. BP Statistical Review of World Energy – underpinning data, 1965–2016. London: BP's publications, June 2017. URL: <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy.html> (accessed 20 March 2018).

REFERENCES:

1. Voloshyna S. V, Kostakova L. D., Logvynenko N. I. (2017) Svitovyi rynek naftoproduktiv: tendentsii rozvytku i perspektyvy dlia Ukrainy [World oil products market: trends and prospects for Ukraine]. Effective economy (electronic journal), no 12. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5998> (accessed 20 March 2018).
2. Bushueva V.V., Teliginoy E. A., Shafranika Yu. K. (2008) Mirovoy neftegazovyy rynek: innovatsionnye tendentsii [World oil and gas market: innovative trends]. Moscow: Energy. (in Russian).
3. Kratt O. A., Kirnos I. O. (2009) Svitovyi rynek nafty: vybir instrumentarii piznannia [World oil market: the choice of tools for cognition], Scientific works of Donetsk National Technical University, vol. 37-2, pp. 89-93.
4. Top 10 naibilshykh rodovyshch nafty [Top 10 largest oil fields]. (electronic resource). Available at: <http://dobri-porady.pp.ua/2926-top-10-nayblshih-rodovisch-nafti.html> (accessed 20 March 2018).
5. Kakovy zapasy nefti i na skol'ko let ee khvatit? [What are the reserves of oil and how many years is it enough? (electronic resource). Available at: <https://neftok.ru/raznoe/zapasy-nefti.html> (accessed 20 March 2018).
6. BP Statistical Review of World Energy – underpinning data, 1965-2016 (June 2017), London: BP's publications.